

Program Národní a kulturní identity (NAKI II)
Projekt VaV MK ČR DG16P02M034
Identifikace a prezentace památkového potenciálu historické kulturní krajiny České republiky

Specializovaná mapa s odborným obsahem

Identifikace kulturně historických hodnot historické kulturní krajiny

Lesní krajina Křivoklátska

Předkladatel výsledku:

České vysoké učení technické v Praze, Fakulta stavební
Thákurova 7, 166 29 Praha 6 – Dejvice

Hlavní řešitel (autor – garant výsledku):

doc. Ing. arch. ThLic. Jiří KUPKA, Ph.D.

Spoluřešitelé (spoluautoři)

Ing. arch. Simona VONDRÁČKOVÁ, Ph.D.

Výstup byl zpracován v rámci řešení II. etapy projektu, jejímž cílem je Identifikace a dokumentace památkově hodnotných segmentů, struktur a prvků vybraných částí historické kulturní krajiny.

PRAHA 2019

I) Popis dosažených původních výsledků

Předložená specializovaná mapa s odborným obsahem **Identifikace kulturně historických hodnot historické kulturní krajiny. Lesní krajina Křivoklátska** je původním výsledkem výzkumu. Tvorba specializované mapy je založena na ověření metodiky **Typologie historické kulturní krajiny České republiky** (EHRlich, M.; PACÁKOVÁ, B.; PAVLÁTOVÁ, M.; SALAŠOVÁ, A.; ŠANTRŮČKOVÁ, M.; WEBER, M., 2019), která je vyvíjena v rámci stejného výzkumného projektu. Jde tedy o inovativní, nově vyvíjenou metodu vymezení historických kulturních krajin České republiky, která je prostřednictvím specializované mapy ověřována a konkretizována, včetně její využitelnosti v památkové péči. Identifikace kulturně-historických znaků krajiny, vyhodnocení jejich vztahu k typologické jednotce a zakreslení relevantních znaků a hranice typologické jednotky ve specializované mapě jsou tedy původními výsledky výzkumu.

Zásadním inovativním vkladem řešitelského týmu je identifikace a interpretace znaků historické kulturní krajiny s ohledem na potenciální předmět ochrany, již má být organicky vyvinutá krajina kontinuální ve vymezeném typu krajiny určené dominantní formou hospodářského využití, podtypu Krajiny lesní. Výsledkem původního výzkumu je identifikace kulturně-historických hodnot historické kulturní krajiny v modelovém příkladu krajiny části fürstenberského křivoklátského panství a jejich zakreslení do předložené specializované mapy, včetně vymezení hranic jednotky historické kulturní krajiny.

Cílem předkládané specializované mapy s odborným obsahem je identifikace kulturně historických hodnot souvisejících s historickou kulturní krajinou: Typem 3: Krajina určená dominantní formou hospodářského využití, podtypem: 3.1: Lesní krajina. Specializovaná mapa byla vypracována v návaznosti na tvorbu metodiky **Typologie historické kulturní krajiny České republiky** (2019), která je dalším z proponovaných výstupů projektu DG16P02M034 **Identifikace a prezentace památkového potenciálu historické kulturní krajiny České republiky**. Úkolem specializované mapy s odborným obsahem je verifikovat možnosti vymezení jednotek historické kulturní krajiny a jejich typů a podtypů v rámci ČR na základě podrobného zpracování modelového území.

Jako modelové území jednotky historické kulturní krajiny byl zvolen výsek historické lesní krajiny fürstenberského křivoklátského panství, která je reprezentantem organicky vyvinuté krajiny kontinuální, stále se vyvíjející (dle vymezení UNESCO), a typem Krajiny určené dominantní formou hospodářského využití dle uvedené metodiky **Typologie historické kulturní krajiny České republiky** (2019). Cílem zpracované specializované mapy je a) vymezení jednotky historické kulturní krajiny dle navrhované metodiky; b) identifikace znaků jednotky historické kulturní krajiny dle navržené metodiky; c) na základě analýzy znaků potvrdit zařazení jednotky do typu historické kulturní krajiny.

Z obecného pohledu je cílem předloženého výstupu vytvoření moderního odborného podkladu pro kvalifikované rozhodování odborných orgánů a orgánů státní správy (zejména památkové péče) a samosprávy, vlastníků, správců a uživatelů jednotlivých částí krajiny, jakož

i podkladem pro zadavatele, pořizovatele a projektanty územně plánovací dokumentace a dalších plánů v oblasti ochrany a rozvoje území.

Metodologická východiska souvisí se souběžně vyvíjenou metodikou **Typologie historické kulturní krajiny České republiky** (2019). Podrobná metodika zpracování mapy je vysvětlena v kapitole II. Popis metod zpracování. Na základě použité metodiky jsou ve specializované mapě vymezovány jednotky historické kulturní krajiny a jejich znaky.

Jednotka historické kulturní krajiny je definována jako část krajiny, jejíž charakter je dán navzájem souvisejícími znaky, které do vymezeného prostoru v určité době nebo vývojové etapě vtiskla určitá lidská činnost nebo interaktivní působení krajiny a člověka. Jednotka historické kulturní krajiny je funkčně nebo významově ucelená, v daném prostředí dostatečně prostorově vymezená. Jednotka historické kulturní krajiny postihuje pouze určitou složku vývoje, tj. typ, ev. podtyp krajiny. Jednotky historické kulturní krajiny se vymezují na základě znaků, definovaných podle různých kritérií tak, aby byly podchyceny všechny podstatné aspekty vývoje území, pohledově výrazné krajinotvorné jevy a nehmotné jevy, které určují charakter území.

Většina území Křivoklátska náleží k Typu 3: **Krajina určená dominantní formou hospodářského využití**, Podtypu 3.1: **Lesní krajina**. Je to krajina dokládající historický způsob pěstování lesa a na něj navazující využití a zpracování dřeva, území s výraznou převahou velkých porostních celků hospodářských lesů, významně ovlivňujících charakter krajiny. Lesní celky jsou zejména pro potřeby plánování, pěstební činnosti a dopravy dřeva členěny a organizovány systémem lesních cest a průseků, nejčastěji s geometrickou (pravoúhlou) osnovou, která má především funkční význam a původ. V krajině je přítomna struktura dochovaných nebo zaniklých sídel (často s typickou urbanistickou strukturou), stavby a areály související s těžbou a zpracováním dřeva a lokality využití dřeva pro výrobní činnosti, typické pro určité historické období (milíře, hutě atd.). Součástí mohou být stavby a zařízení pro plavení a dopravu dřeva.

Znaky podtypu historické kulturní krajiny dle navržené metodiky jsou:

- Dlouhodobě stabilní lesní celky se znaky historického způsobu využití lesní krajiny – cestní síť, struktura osídlení, zařízení a provozy k pěstování lesa (lesní školky, plantáže), k těžbě, dopravě (kromě cest též lesní železnice, plavební kanály), zpracování a využití dřeva.
- Objekty a zařízení, jejichž existence přímo souvisí s dominantní formou využití, tj. stavby a objekty určené k pěstování a správě lesa (hájovny, myslivny a další hospodářské, vodohospodářské a technické objekty).
- Doklady historických způsobů pěstování lesa, jako je např. výmladkový les neboli pařezina (jeden z nejstarších způsobů lesního hospodaření).
- Doklady využití dřeva k provozování lesních řemesel, jako je uhlířství (pálení dřevěného uhlí v milířích), dehtářství (výroba dehtu v dehtářských pecích), draslařství

(výroba potaše z popela spáleného dřeva), smolaření (získávání pryskyřice z lesních stromů).

- Formování lesních okrajů, systém alejí, stromořadí, náhonů, protipovodňových a dalších melioračních a hospodářských opatření v lesní krajině.
- Plochy a objekty sloužící k jinému než produkčnímu využití lesa, např. k chovu a lovu lesní zvěře mimo plochy intenzivního chovu zvěře.

Obr. 1: Lesní krajina fürstenberského panství na Křivoklátsku s Karlovou Vsí – původně osadou dělníků ve fürstenberských lesích. (Foto: ČVUT, 2019)

Charakteristika určujících a doplňujících znaků, které podtyp vymezují

V lesích je možné najít celou řadu znaků, které se na tento podtyp váží, ale i řadu znaků, které vymezují další podtypy historické kulturní krajiny. Historickou hodnotu ale mohou představovat lesy samy o sobě. Jsou to dochované plochy dokládající **historický způsob pěstování lesa** a na něj navazující využití a zpracování dřeva. Takovými jsou například lesní porosty výmladkového původu s dlouhodobým kontinuálním vývojem a zachovanými typickými přírodními a kulturně-historickými prvky starých pařezin. Výmladkovým způsobem byla v minulosti obhospodařována většina lesních porostů nížin, teplých pahorkatin a vrchovin na území České republiky. Ve starosídlní krajině byly takto lesy ovlivňovány již od neolitu, v dalších oblastech po celý středověk. Zejména od 19. století začalo docházet k přeměně nízkých a středních lesů výmladkového původu na les vysoký, který postupně zcela převládl. K významným přírodním prvkům ve starobyklých pařezinách patří zejména výmladkové

polykormony (vznikají vegetativní regenerací dřevin na pařezích a pařezových hlavách), hlavaté stromy (stromy založené na regeneraci ve vyšších polohách kmene), doupné stromy (stromy s dutinami), dendrotelmy (stromové dutiny naplněné vodou), výstavky (staré stromy ponechané jako zdroj osiva na vykácených pasekách), ekotony (společenstva na okraji starobylých výmladkových lesů), světliny (luční či pastevní enklávy) a významné druhy rostlin a živočichů.¹ Výmladkové lesy měly svou typickou druhovou skladbu, neboť schopnost tvořit pařezové nebo kořenové výmladky je u jednotlivých druhů dřevin velmi odlišná. Staré výmladkové polykormony jsou proto i cennými doklady původního genofondu listnatých dřevin z období před vznikem racionálního lesního hospodářství. Význam zbytků starobylých výmladkových lesů je v oblasti pravěké ekumeny a subekumeny (tedy v 1. až 3. vegetačním stupni) srovnatelný s významem zbytků přirozených lesů (pralesů) ve vyšších vegetačních stupních.² Z hlediska základního mezinárodního členění kulturních krajín náleží lokality starobylých výmladkových lesů do podkategorie reliktní krajiny, kde evoluční proces již v určitém období v minulosti skončil, ale významné charakteristické znaky jsou stále viditelné v materiální podobě.³

V lesích se kromě starých výmladkových lesů objevují i druhově výrazná **stromořadí** sloužící jako vizuální označení majetkových poměrů nebo hospodářského členění lesních porostů. Jedná se o stromy, které označovaly hranice pozemků jednotlivých vlastníků, hranice panství či lesních revírů, někdy i jednotek prostorového rozdělení lesa. Doplněly tak průběh pozemkové hranice, často navíc vyznačené **hraničními kameny** nebo **hraničními příkopy**. Jako hraniční stromy byly využívány i hlavaté stromy. V pařezinách často byly na hranicích jednotlivých pozemků ponechávány jako výstavky stromy generativního původu, přežívající několik obmýtí nízkého lesa. Na okrajích izolovaných lokalit starobylého lesa a na hranicích se zemědělskými pozemky proto bývá často soustředěn výskyt starých výmladkových pařezů a stromů s výmladkovými hlavami.⁴ Tyto „hraniční“ stromy, které bývaly již od 17. století zanášeny i do mapových děl, byly mnohde řešeny místně vzácnými druhy, aby se výrazně odlišily od okolního porostu (v jehličnatých porostech nezvyklé listnáče, modřínové porosty ve smrčínách a podobně). O funkci takových stromů jako majetkových hranic svědčí i značná vzdálenost mezi jednotlivými stromy, někdy i několik zemských provazců.⁵

Podobnou funkci jako hraniční stromy měly i **příkopy v lesích**, které jako terénní hranici nechávaly jednotlivé vrchnosti pravidelně vykopávat a obnovovat.⁶ Hraniční příkopy a valy patří ke starobylým způsobům označování hranic lesa, doloženým v mnoha evropských zemích. Hraniční příkopy a valy vymezovaly hranice pozemků v lesních porostech nebo na hranici lesa a zemědělsky využívaných ploch, sloužily také k omezení přístupu dobytka do lesů. Jsou významným dokladem vlastnických poměrů a historického vývoje krajiny a lze je považovat za součást evropského kulturního dědictví.⁷

¹ Buček, A. et al 2015; Slach, A. et al. (2016)

² Buček, A. – Černušáková, L. – Friedl, M. (2013b)

³ Buček, A. – Černušáková, L. – Friedl, M. (2017); Kučová, V. (2007)

⁴ Buček, A. – Černušáková, L. – Friedl, M. (2017)

⁵ Veličkovi, M. a P. et al. (2013); Hájek, T. – Bukačová, I. (2006)

⁶ Hájek, T. – Bukačová, I. (2006)

⁷ Buček, A. – Černušáková, L. – Friedl, M. (2017)

Činností, která velmi často souvisí s lesem, je **lov**. V dnešní krajině se dochovala řada prvků a struktur (obory, bažantnice, lovecké objekty), které jsou vázány na tuto aktivitu. Vzhledem k jejich významu byl proto vymezen specifický podtyp lovecké krajiny. Kromě objektů spojených s lovem se na lesní krajinu váží historické objekty a struktury spjaté s **lesním hospodářstvím** (těžba, zpracování a přeprava dřeva, pálení uhlí, draslařství, získávání smoly...) a **lesní správou**. Jedná se o původně panské hájovny (hájenky), fořtovny, lesovny, myslivny a další, kterých se dochovaly na našem území stovky. Rozdíl mezi nimi tkví především v tom, kdo je užíval, než v architektonické formě. Jejich podoba může být od prostých chalup po architektonicky významné a zdobné objekty či celé soubory objektů s hospodářským zázemím. Některé z nich požívají i památkovou ochranu (např. klasicistní hájovna v Miřenicích). Místy se v lesích objevují i pomníky vztahující se k profesi lesníků (např. pomník lesního Maxmiliána Haigera ve Strážnici) a další **memoriální památky**.

Les nabízel vedle těžby dřeva sběr hub, borůvek a jiných lesních plodů i řady vedlejších produktů, například steliva, klestí, bylin, ale i kůry pro koželužny, lýka, smoly a podobně.⁸ Ne všechny z těchto činností se však zapsaly do historické krajinné struktury lesů. Nejvíce se v lesích projevila těžba a zpracování dřeva. S tím souvisí i **osady** dřevorubců a lesních dělníků, uhlířů a dalších profesí spojených s lesem, zakládané na panstvích zejména od baroka často jako nové pravidelné vesnice. Množství dřeva spotřebovala výroba dřevěného uhlí a potaše, dále se rozvíjela výroba dehtu a smoly. Kvůli potřebě pravidelné dodávky dřeva byla řada provozů situována přímo v lesích nebo v jejich okolí, například železářské provozy, pily, sklárny, smolárny, dehtárny, draslárny ad.⁹ K dochovaným fragmentům těchto aktivit též patří **uhlířské (milířové) plošiny** (milířiště), které dokládají velmi intenzivní ovlivňování lesů v minulosti těžbou dřeva. Vybudování vodorovné plošiny kruhového, oválného, ojedinele i čtvercového půdorysu bylo důležitou podmínkou pro pálení dřevěného uhlí v milířích. Nejnapadnější jsou zbytky milířových plošin ve svažitém terénu, kde zemina odtěžená při zakopávání plošiny do svahu byla využita při modelaci druhé části plošiny na svahu.¹⁰

Těžbu dřeva doplňovala potřeba jeho **dopravy**. Staletým využíváním vznikla v lesích síť lokálních stezek a cest, sloužících právě především k dopravě dřeva. Skácené kmeny k nim byly stahovány ručně a potom odváženy povozy tažených koňmi či voli na větší vzdálenosti, obvykle do blízkých venkovských sídel. Zachované zbytky starých cest a stezek, především úvozy, jsou významným dokladem o zpřístupňování krajiny v minulosti a o dávné technologii dopravy dřeva.¹¹ Zbytky sítě starých lokálních stezek a cest je třeba přiřadit k významným znakům starobyklých lesů a věnovat jejich průzkumu a zachování adekvátní pozornost.¹²

Konjunktura dřevařského průmyslu vedla zejména v 19. století k zakládání speciálních lesních cest k transportu dřeva. V druhé polovině 19. století se pak začínají stavět **lesní železnice**, například v roce 1885 na panství Nové Hradky a o čtyři roky později na

⁸ Čeněk, M. at al. (2006)

⁹ Matoušek, V. (2010)

¹⁰ Buček, A. – Černušáková, L. – Friedl, M. (2017)

¹¹ Tamtéž.

¹² Buček, A. – Černušáková, L. – Friedl, M. (2013a)

Jindřichohradecku a následovaly další.¹³ Některé z tratí se alespoň fragmentárně dochovaly i do dnešní doby. K tomu přistupuje doprava vodní. Nejprve byla pro plavení dřeva upravována koryta potoků, následně se objevily systémy uměle budovaných **kanálů**. Dodnes se na Šumavě dochoval například Schwarzenberský (1793) a Vchynicko-tetovský kanál (1799-1801) vč. řady souvisejících vodohospodářských objektů. Na ně navazovala dálková **voroplavba**, která se zejména v 19. století stala výrazným fenoménem ovlivňujícím okolí vodních toků (svěbytná plavecká subkultura). Ve druhé polovině 19. století dosáhla voroplavba v Čechách svého vrcholu. Ještě v roce 1906 bylo splaveno 594 tisíc kubíků dřeva, po roce 1948 se plavilo již jen příležitostně a tisíciletá tradice české voroplavy byla ukončena v roce 1960, kdy se na Vltavě objevily zřejmě poslední prameny.¹⁴

Mnohé lesní krajiny či jejich segmenty patří k dalším typům a podtypům řešeným v jiných kapitolách. Lesy, stejně jako ostatní krajinné složky, bývaly častou součástí **krajiny komponované**. Estetické uplatnění lesů v krajině a jejich kultivace je častá již v manýristické Itálii, přičemž lesní barco, původně obora upravená jako lesní zahrada či park, je koncept ještě starší. Již zde nejde o lov, ale o stín, únik před horkem města v lesnatém prostředí plném symbolů a odkazů.¹⁵ Sacro Bosco sahá až k posvátným hájům antiky, které byly kultovními a zároveň pohřebními místy a znovu ožily v literatuře 16. století jako idylická Arkádie.¹⁶ Klasická barokní kompozice se pak v lesích objevuje především v podobě linií, **průseků**, někdy lemovaných **alejemi**, v různých geometrických uspořádáních. Tyto linie se váží na uzly v podobě objektů panských i sakrálních. Části zalesněné obory tedy dělily sítě liniových či paprscitých průseků, průhledů a alejí, umožňující bezpečnou jízdu několika jezdců vedle sebe.¹⁷ Liniové (podél cest v lese) i ornamentální (komponované do určitého obrazce) lesní aleje však nejsou jen v oborách, ale objevují se i v ostatních lesních porostech. Mohou zde hrát řadu rolí, ale neopominutelný je i jejich estetický účinek spojený s praktickou funkcí orientace. Typická jsou jak jednořadá stromořadí na okraji lesního porostu, tak dvouřadá aleje kolem hlavních cest.¹⁸ Estetizující opláštění porostů vizuálně atraktivními či jinak užitečnými dřevinami, nahrazování staršího systému geometrických lesních průseků a alejí pastorálními scénériemi komponovanými dle krajinářských principů solitérními stromy a vinoucími se stromořadími již přechází k období romantismu a přírodně krajinářského parku. Z měřítka lesní krajiny se tak přesouváme k měřítku zahrady či parku, v nichž se lesní motivy a lesní estetika objevují velmi často, vždyť kultivace přírodních prvků lesa byla v minulosti nedílnou součástí zahradního umění.¹⁹ Zahrada v nich přechází v obory a ve volnou krajinu, lesy se naopak stávají kultivovanou krajinou. Na pomezí parku a lesa leží **arboreta** a **lesní školky**, které se poprvé objevují na schwarzenberském panství již po polovině 17. století.²⁰ Taková je například

¹³ Matoušek, V. (2010)

¹⁴ Čeněk, M. at al. (2006)

¹⁵ Hendrych, J. – Líčeníková, M. (2010)

¹⁶ Kalusok, M. (2004)

¹⁷ Tuma, D. (2014)

¹⁸ Veličkovi, M. a P. et al. (2013)

¹⁹ Hendrych, J. – Líčeníková, M. (2010)

²⁰ Matoušek, V. (2010)

Americká zahrada na Chudenicku se vzácnými druhy cizích dřevin, zejména dřevin amerického původu, původně založená roku 1828 jako okrasná školka cizokrajných rostlin. Podobný charakter má arboretum Bukovina na Hrubé Skále, jedna z nejstarších pokusných ploch zaměřených na introdukci cizích dřevin, založená v letech 1860 až 1862. Kulturní a historickou hodnotu mají bezesporu také **lesní hřbitovy** (např. vějířovitě rozměřený lesní hřbitov ze 30. let 20. století v Písku ad.) vč. židovských, které bývaly často zakládány mimo osídlené území (Radomyšl), **lesoparky** či komponované **lesní promenády** (např. v Karlových Varech již od roku již 1756).

Mnohé lesy a lesní lokality patří ke **krajině asociativní**, přičemž asociace spjaté s lesem a přírodou mohou být velmi rozdílné až protichůdné podle toho, jaké aspekty vztahu k přírodě jednotlivé epochy akcentovaly.²¹ Schama (2007) to nazývá dvěma podobami Arkádie, které vždy existovaly, zpustlá a upravená, temná a prosvětlená, místo pastýřské idylly i místo primitivní paniky. Jak uvádí Staněk (2010), les a strach k sobě patří, a spolu s vesmírem a mořem je les nejdůležitější hororovou „heterotopií“, tj. prostorem jiného (jiným prostorem). Představu o archetypálním strachu předindustriálního člověka z lesa je však na našem území třeba výrazně korigovat, neboť díky mnoha funkcím, které lesy plnily, vidíme spíš obraz důvěrně osvojeného a obydleného lesa, relativně hojně navštěvovaného a často lidmi doslova zabydleného.²² Lesy byly v minulosti častokrát vnímány též jako místo bezpečí a jako domov pro „lesní lid“ a v dobách válečných událostí nuly útočištěm, kam obyvatelé utíkali a kde hledali bezpečí. Dodnes se v lesích dochovaly tzv. **lochy**, podzemní chodby nebo i prostory vykopané především v měkkých horninách (především ve spraších, ale i pískovcích), které sloužily jako úkryty či spižírny.²³

S lesy je u nás spojena i tradice nejstarších **pousteven** (sv. Prokop, sv. Ivan, sv. Vintíř). Samota označována jako poušť, na kterou se první poustevníci skutečně uchýlovaly, je míněna především duchovně a na našem území jí mohla být i zelená pustina lesa.²⁴ V pozdějších dobách se poustevny staly součástí komponovaných panství. Jejich zřizovatelem byl kupříkladu hrabě Sporck na panství v Lysé nad Labem. Asociace mohou vyvolávat i **jednotlivé stromy a druhy stromů**, jimž jsou připisovány téměř lidské vlastnosti. Mezera (1979) dokonce popisuje charakter každé z dřevin. Stromy se stávají symbolem jednotlivých regionů a národů (česká lípa srdčitá). Zejména v době národního obrození je pak patrné symbolické odvolávání se na samu českou krajinu jako důkaz národního svérázu. Česká literatura a umění té doby silně artikuluje vztah ke krajině a národu zároveň. Celé krajinné oblasti se stávají obecně přijímanými atributy češství a slovanství.²⁵

²¹ Komárek (2012)

²² Matoušek, V. (2010)

²³ Buček, A. – Černušáková, L. – Friedl, M. (2017)

²⁴ Buben, M. M. (2016)

²⁵ Librová, H. (1988)

Kulturně-historické hodnoty krajiny Křivoklátska

Modelovým územím podtypu lesní krajiny, které je podrobně zpracováno v předkládané mapě s odborným obsahem **Identifikace kulturně historických hodnot historické kulturní krajiny. Lesní krajina Křivoklátska** je vybraná část rozsáhlého území **Křivoklátska**, od roku 1978 chráněné krajinné oblasti a již od roku 1977 biosférické rezervace UNESCO. Jedná se o mimořádnou krajinu, kterou do dnešní podoby zformovaly nejen specifické přírodní podmínky, ale i svébytný historický vývoj.

Oblast na západním okraji středních Čech byla královským loveckým revírem a později se stala souvislým panstvím Fürstenbergů, díky čemuž se zde zachovaly rozsáhlé lesní komplexy, které nemají v polohách mimo hory obdoby. Zaujímají téměř dvě třetiny rozlohy CHKO, což je vysoce nad průměrem České republiky.²⁶ V rámci vnitročeských pahorkatin a vrchovin představuje Křivoklátsko společně s Brdy největší souvislý komplex lesů.²⁷ Jejich udržení bylo umožněné nejen historickými důvody, ale i ne zcela optimálními předpoklady pro velkoplošnější zemědělské hospodaření, danými vysoce členitým reliéfem s mnoha stržemi, inverzními roklami a svahy.²⁸ Lesy zde jsou přirozenou vegetační formací, která pouze na skalách a obdobných extrémních stanovištích přechází do otevřených ploch skalních stepí nebo chudších suchomilných společenstev pleší.²⁹ Většina lesních porostů je smíšená, běžné je střídání smíšených, listnatých a jehličnatých porostů na malých plochách.³⁰ Časté jsou i plochy luk v nivách vodních toků. Později byly plochy lesů doplněny mezilesními zemědělskými enklávami, které ve vybraném území reprezentuje odlesněná zemědělská krajina členěná liniemi alejí pod Velízem, v okolí Kublova a Broum, a také oblast Karlova, Hudlic a Otročiněvsi.

Křivoklátsko leží na pevných skalních horninách proterozoika a paleozoika Barrandienu, jejichž původně parovinný reliéf je bohatě členěn sítí výrazných údolních zářezů a které díky své různé odolnosti vytvářejí bohatý soubor vrcholů se skalními výchozy.³¹ Páteří území je řeka Berounka, která po celé délce toku vytváří v území morfologicky významné a nápadné meandry v často asymetrických hluboce zaříznutých údolích s pravoúhlými ohyby, ve kterých se stupňovitě uložily říční terasy. Reliéf má charakter ploché vrchoviny s výškovou členitostí 150 až 250 metrů, ojediněle v nejvyšších částech a v údolí Berounky má charakter členité pahorkatiny až ploché hornatiny s členitostí 250 až 330 metrů.³² Vybrané území náleží ke Zbirožské vrchovině, což je členitá vrchovina v jihozápadní části Křivoklátské vrchoviny, zde tvořená Vlasdeckou a Hudlickou vrchovinou. Má strukturně denudační povrch s četnými plošinami a výraznými suký, do kterého se zařezávají hluboká údolí.³³

Krajinářská hodnota a pestrost přírody Křivoklátska je kromě značné členitosti reliéfu dána také výrazným uplatněním nejlépe zachovaného říčního ekofenoménu v rámci Čech a

²⁶ Němec, J. – Pojer, F. [eds.] (2007)

²⁷ Ložek, V. (2011)

²⁸ Kolbek, J. (2011)

²⁹ Němec, J. – Pojer, F. [eds.] (2007)

³⁰ Klouda, L. (2014), Plán péče o CHKO Křivoklátsko (2016)

³¹ Ložek, V. (2011).

³² Culek, M. – Grulich, V. – Laštůvka, Z – Divíšek, J. (2013)

³³ Demek, J. – Mackovčín, P. [eds.] (2006)

vrcholového fenoménu na jihozápadních temenech některých vrcholů se suchomilnými travními a keřovými lemy (pleše).³⁴

V nejstarších dobách Křivoklátsko neposkytovalo vhodné podmínky k osídlení. Krajinu pokrýval z velké části středoevropský opadavý les, jen na exponovaných polohách skalnatých svahů a hřbetů, v nivách a na místech uvnitř lesa, která vyklučila a pravidelně zdupávala divoká zvířata, se objevovalo bezlesí. Hlavní dřevinou byl buk, na suchých místech jej doplňovaly doubravy, reliktní borovice, suťové porosty a menší otevřené plochy pleší. Ještě v první polovině 19. století hrála na velkých plochách významnou roli jedle, často v kombinaci s dubem. K jejímu masovému úhynu došlo v suchém roce 1947.³⁵ Ačkoli jsou po celém území přítomné nálezy různých archeologických kultur, nebylo v prehistorii území nikdy tak intenzivně obýváno jako okolní oblasti staré kulturní krajiny Polabí a dolního Povltaví, proto lze předpokládat, že zde přirozené lesy v převážné většině přetrvaly až do raného středověku.³⁶ Nejznámějším prehistorickým sídlem a dnes nejslavnější archeologickou lokalitou pozdně laténského období bylo nedaleké keltské oppidum u Stradonic. Volba lokality na ostrohu nad soutokem Berounky a Habrového potoka je připisována nedalekým nalezištím železných rud v oblasti Krušné hory a v okolí Hýskova a Železná a možná i mírnému obsahu zlata ve štěrcích Berounky. Kelové běžně těžili a zpracovávali železné rudy, pásli dobytek, budovali cesty, což se odrazilo v zásahu do krajiny a lesa, dnes však již lze bezpečně identifikovat jen hradiště, ostatní stopy byly překryty činností pozdějších dob.

Hluboké lesy, hojnost zvěře a snadná dostupnost Prahy způsobily, že přemyslovským knížatům a králům začalo Křivoklátsko sloužit jako lovecký hvozď. Byly v něm zakládány opěrné body loveckých výprav, nejdříve dvorec ve Zbečně (kolem 10. století), později původní Křivoklát, hradiště v blízkosti dnešního hradu. Poté, co byly postaveny královské hrady Křivoklát a Týřov, vznikl mezi nimi pás osad a odlesněného území, kudy procházela tzv. Hradská cesta (z hradu Křivokláta lesem na Broumy a Týřov a dále na hrad Točnick). Dalšími loveckými hrady byl Jenčov a Jivno, král Václav IV. si pak oblíbil nově postavené hrady Točnick a Žebrák. Také Křivoklátsko se stalo cílem středověké kolonizace, zejména vnitřní tj. slovanské. První sídla jsou písemně doložena již z počátku 11. století (Slabce, kaple na hoře Velíz). Několik vsí založených v první polovině 12. století snad souvisí se čtyřmi újezdy – Zbečenským, Slabeckým, Hudlickým a Panoším. K hlavní kolonizační vlně dochází až ve 13. století, přičemž tolik nešlo o získávání nové zemědělské půdy, jako o založení sídlišť, která by vytvářela zázemí loveckému hvozdu, umožňovala rozvoj lesních řemesel či využití bohatství nerostných surovin. Kolem Křivokláta, který se stal správním centrem, a Týřova, se rozvinul systém služebných manských vsí a dvorů. Na manských dvorech vznikla řada tvrzí, dnes vesměs zaniklých. Osídlená krajina rychle expandovala ze starého sídelního areálu do oblastí osídlených v pravěku, ojediněle se objevují malá sídla i v oblastech prudkých strání a hluboce zaříznutých údolích. V okolí osad docházelo ke klučení lesů a zakládání políček, na nichž se hospodařilo tradičním úhorovým systémem. Sloužily jak pro vlastní obživu obyvatel, tak k zásobování královských hradů. Okolní lesy pak byly

³⁴ Němec, J. – Pojer, F. [eds.] (2007)

³⁵ Ložek, V. (2011)

³⁶ Žák, K. – Majer, M. – Hůla, P – Cílek, V. (2016)

využívány k pastvě hovězího dobytka, ovcí a koz. Několik nově založených vsí, především zakládaných podél vodních toků a regionálních cest, však nemohlo příliš narušit stále lesnatý charakter oblasti obrovského loveckého revíru českých králů. Na konci 13. století a v průběhu 14. století oblast zaznamenala rozsah maximálního rozvoje sídel a současně došlo k maximálnímu rozvoji sítě stezek. Z rozložení vesnic, které tvořily vesměs izolované ostrovy uvnitř lesních komplexů, je patrné specifické poslání Křivoklátska jako královské honitby.³⁷ Po husitských válkách začal význam královského hvozdu upadat.

Další rozkvět nastal až v průběhu 16. století, kdy vzrostl počet obyvatel díky rozvoji hutnictví, ovšem třicetiletou válkou byl rozvoj zastaven, došlo k úbytku obyvatel a k dalšímu zániku některých osad.³⁸ V té době stále patřily křivoklátské lesy do majetku českého krále, díky čemuž byly uchráněny před rozsáhlejší těžbou. Ačkoli i zde byla část okrajových lesů poškozena lesní pastvou, hrabáním steliva a sběrem paliva, díky řídkému osídlení ne tolik jako na jiných místech Čech.

Od roku 1658, kdy bylo území loveckého hvozdu zastaveno Johannu Adolfo I. Schwarzenbergovi (1615-1683) za postoupenou pohledávku vůči Braniborsku, lze datovat systematictější využívání lesů a péči o lesní krajinu. Souvisí s tím i zákaz pasení v mlazinách a v mladých dubových porostech. V roce 1685 získali Křivoklátsko definitivní koupí od Leopolda I. Waldsteinové. Aby bylo alespoň formálně učiněno za dost českému zákonu o nezcizitelnosti panství zakotveného v *Majestas Carolina*, vyhradil si král retrográdní právo, tzv. právo zpětného trhu.³⁹ Za jejich vlády došlo k významnému rozkvětu, panství vybavili množstvím nových hospodářských budov, novostavbami či přestavbami sakrálních staveb a zámek v Lánech. V roce 1731 zdědila po otci panství Marie Anna Waldsteinová (1709-1756), manželka knížete Josefa Viléma Fürstenberga (1699-1762), která z něj vytvořila majorát pro sekundogenituru rodu Fürstenbergů.⁴⁰ V roce 1756 udělal Karel Egon I. (1729-1787) z Křivoklátska fideikomisní panství, které patřilo rodu až dokonce 20. let 20. století.⁴¹ Tím zabránil nepříznivým důsledkům náhlých přesunů vlastnictví, jak tomu bývalo na statcích alodiálních.⁴² Právě s příchodem rodu Fürstenbergů, který začal Křivoklátsko intenzivně zemědělsky a lesnický využívat, se zdejší krajina víceméně zformovala do dnešní podoby. Jednalo se jak o těžbu dřeva a následnou výrobou dřevěného uhlí, tak o úpravu vodních toků a využití vodní síly v hamrech, rozšíření cestní sítě a vznik nových osad, rozvoj průmyslu, zvláště železářství a hutnictví (hutě ve Staré Huti, Nové Huti, Novém Jáchymově a Roztokách), ale především o rozšiřování zemědělských ploch a hospodářských dvorů (Karlovy, Maxov, Amálie).⁴³ Novými metodami a přístupy se dostalo Fürstenberské zemědělství v 18. století k nejpokrokovějším v Čechách. Vznikly ucelené a na svou dobu velmi rozsáhlé enklávy zemědělské půdy, v jejichž středu byly postaveny prostorné, vysoce funkční a vzhledné hospodářské dvory, kterých bylo na fürstenberském křivoklátsko-

³⁷ Kolbek, J. (2011)

³⁸ Žák, K. – Majer, M. – Hůla, P – Cílek, V. (2016)

³⁹ Croy, J. (2007)

⁴⁰ Županič, J. – Fiala, M. – Stellner, F. (2001)

⁴¹ Žižka, J. (2016)

⁴² Maxera, R. (1927)

⁴³ Žák, K. – Majer, M. – Hůla, P – Cílek, V. (2016)

krušovickém panství v roce 1895 dvacet devět.⁴⁴ Velké pozemky oddělovaly cesty, podél kterých byly vysazeny aleje hrušní, švestek a jabloní. Období od konce 18. do poloviny 19. století v podstatě vytvořilo dnešní podobu křivoklátské krajiny, typický systém polních enkláv s rozptýlenou zelení a promyšleně umístěným hospodářským dvorem uprostřed rozsáhlých lesních komplexů.⁴⁵ Fürstenbergové těmito krajinářskými úpravami své panství sjednotili, rozvinuli, zkulturnili a novými způsoby hospodaření a s nimi spojenou změnou krajinného rázu mu dali novou, dodnes patrnou strukturu.⁴⁶ K obrazu osídlení krajiny patří řada rozptýlených budov mlýnů, rybáren, hájoven a mysliven nově vystavěných většinou v průběhu 19. století.⁴⁷ Rozsáhlá těžba dřeva, které bylo zpracováno na dřevěné uhlí, lze v některých částech Křivoklátska považovat až za její devastaci. Již kolem roku 1685 se začaly projevovat první problémy s dostupností dřevěného uhlí. Problém se stále prohluboval a nejvhodnějším důkazem je poměr výkazu ploch v původně zalesněné krajině. V roce 1749 bylo na Křivoklátsku vykázáno na lesních pozemcích 45% holin a porostlin, 44% přirozených mlazin a křovisek a pouze 11% starších lesů.⁴⁸ Zalesňování holin však naráželo na odpor poddaných, kteří neměli dostatek píce pro dobytek, a proto se nemohli bez jeho pasení v lesích obejít. Teprve změny v zemědělství, především zdomácnění jetele a brambor, umožnilo omezení lesní pastvy.⁴⁹ Postupně se proto měnila podoba křivoklátských lesů. Zhruba kolem roku 1800 začal dovoz a výsev pro Křivoklátsko nepůvodního smrku a modřínu. V hospodářské evidenci se smrk začal výrazněji objevovat už koncem 18. století a svůj progresivní nástup zahájil ve století devatenáctém, kdy pronikavě zaujal listnatá a jedlová stanoviště.⁵⁰ Už v roce 1839 bylo uměle zalesněno devět desetin plochy mýtin. Kolem roku 1920 byly jehličnany zastoupeny 78%, smíšené porosty 18% a listnaté pouze 4%.⁵¹ V současnosti na území CHKO celkově mírně převažují jehličnany (55 %), přičemž nejvíce zastoupenou dřevinou je smrk (28 %) a borovice (17%).⁵²

V roce 1921 koupilo nově vzniklé Československo zámek Lány se třemi přilehlými lesními revíry a o osm let později se v roce 1929 stalo vlastnictvím Československého státu celé Křivoklátské panství. Úroveň hospodářství začala upadat a tento trend díky zestátnění a následnému hospodaření socialistických družstev prakticky pokračoval do 90. let 20. století.⁵³

Přes mnoho změn má dodnes krajina Křivoklátska výrazně dochovanou historickou krajinou a sídelní strukturu a vykazuje mimořádné hodnoty přírodní i kulturní a historické. V modelovém území, které představuje jen část rozsáhlé oblasti Křivoklátska, se dodnes dochovala řada znaků a hodnot, přičemž se nejedná pouze o hodnoty lesní krajiny. Ačkoli bylo prehistorické osídlení oblasti velmi řídké, bylo i zde nalezeno několik archeologických památek. Další historické struktury a objekty pocházejí ze středověku. Písemná zmínka o kapli na hoře **Velíz**, postavené na počest zachránění knížete Jaromíra na místě staršího výšinného sídliště, je již

⁴⁴ Žižka, J. (2016)

⁴⁵ Němec, J. – Pojer, F. [eds.] (2007)

⁴⁶ Malcová, M. (2019)

⁴⁷ Plán péče o CHKO Křivoklátsko (2016)

⁴⁸ Žák, K. – Majer, M. – Hůla, P – Cílek, V. (2016), Maxera, R. (1927)

⁴⁹ Svoboda, P. (1943)

⁵⁰ Kolbek, J. (2011)

⁵¹ Žák, K. – Majer, M. – Hůla, P – Cílek, V. (2016)

⁵² Plán péče o CHKO Křivoklátsko (2016)

⁵³ Němec, J. – Pojer, F. [eds.] (2007)

z roku 1003. Lokalita s kultovní tradicí sahající hluboko do minulosti byla osídlena již v prehistorii a ve středověku zde stával klášter, z něhož se dochovaly zbytky zdiva. Na místě původní kaple dnes stojí raně gotický kostel sv. Jana Křtitele. S kaplí na Velízu souvisela služební obec **Otročiněves**, poprvé zmiňovaná v roce 1037, a původně malá návesní ves **Kublov**, písemně poprvé doložená k roku 1558. Další středověké zemědělské vsi reprezentuje malá návesní osada **Trubská** doložená v roce 1237 a čtyřstranné návesní vsi **Hudlice** a **Broumy** s první písemnou zmínkou k roku 1341 resp. 1358. V Hudlicích, jejichž rozvoj je také spjat s železářstvím, dominuje věž pseudorománského kostela sv. Tomáše dostavěného na místě starého roubeného kostela v roce 1875.

Množství stop v krajině Křivoklátska pochází z období intenzivní **hornické činnosti** a na ní navazujících provozů. Železnorudný důl na Krušné hoře u Hudlic, jehož první dědičná štola Josef byla založena roku 1772, fungoval až do poloviny 20. století, kdy byla těžba v roce 1967 ukončena. Z památek po těžbě se kromě chráněné budovy hornického cechu v Novém Jáchymově mnoho nedochovalo. Na západní straně návrší Krušné hory se dochovala strojovna dolu Gabriela, několik vstupů do jam (například objekt vstupu do jámy Vilém), na jižní straně Krušné hory transformátor. Z Krušné hory vedla ve 20. století visutá lanovka do Králova Dvora, ze které se v některých místech dochovaly patky. Na západ od Otročiněvsi zůstal v údolí u Habrového potoka vstup do štoly, který je dnes součástí obytného domu. K hutím byly zakládány osady dělnického charakteru. V Novém Jáchymově, který byl v roce 1810 založen ve spojitosti s železářským podnikem, připomíná hornickou historii kolonie hornických domů včetně názvu ulice Ke Štole. Zakladatelem obce byl Jáchym Egon Fürstenberg, po němž nese obec jméno. U štoly Zdenko fungovala úzkokolejná dráha, v jejíž trase vede příjezdová cesta k domku, který byl vystavěn právě ve vstupu do štoly. Těžní věž, která stála při areálu závodu č. VIII (dnes Savea), byla odvezena do muzea v Chrustenicích.⁵⁴

Řada památek je spjata s rozvojem **barokního zemědělství**, který byl podmíněn nárůstem počtu obyvatel souvisejícím s expanzí fürstenberských hutí. V 70. letech 18. století měla navýšit počet panských dvorů výstavba tří zcela nových a pozoruhodných dvorů na kruhovém půdorysu, nemajících v Čechách obdoby. Dokončen byl pouze **Karlo** se stodolou a chlévy, původně ovčínem, postavený na segmentových půdorysech, odpovídajících 120° výsečím. Sýpka v čele dvora vznikla až v dalších stavebních etapách, kdy byly některé původně dřevěné objekty nahrazovány zděnými.⁵⁵ Dvůr nese jméno svého zakladatele Karla Egona I., který vydal pokyn k jeho výstavbě roku 1779.⁵⁶ Vznikl v místech lesů, které byly zdevastovány rozsáhlým polem.⁵⁷ Zemědělská krajina byla strukturována a geometrizována liniemi **alejí**, které sloužily jak k vytyčení hranic mezi polnostmi, tak i k lepší orientaci a k zastínění nově vznikajících cest propojujících hospodářské objekty a sídla. K jejich výsadbě se používaly převážně ovocné dřeviny (*Malus domestica*, *Prunus domestica*, *Pyrus communis*), ale i další listnaté dřeviny (*Sorbus torminalis*, *Quercus petraea*, *Tilia cordata*, *Aesculus hippocastanum*).⁵⁸ Břekové stromořadí u

⁵⁴ Velebil, L. (2019)

⁵⁵ Žižka, J. (2016)

⁵⁶ Kos, J. (1979)

⁵⁷ Žák, K. – Majer, M. – Hůla, P – Čílek, V. (2016)

⁵⁸ Malcová, M. (2019)

osady Kolna patří díky své výjimečnosti mezi chráněné památné stromy České republiky. Území obhospodařované krajiny doplňují solitérní stromy a remízy, které, zejména severně od Karlova, jsou mohutné a mají zřetelně kruhový tvar.

Napříč řešeným územím lze nalézt jednotlivá **venkovská stavení** dokládající typickou lidovou architekturu většinou z přelomu 18. a 19. století. Často se jedná o roubená stavení s hospodářským zázemím, některá chráněná jako kulturní památky. Téměř výhradní dřevinou používanou ke stavbě roubených usedlostí byla jedle bělokorá, tvořící v tehdejších lesních porostech významnou složku druhové skladby.⁵⁹ Vodní síla byla využívána i na provoz **vodních mlýnů**. Všechny dochované budovy bývalých vodních mlýnů jsou dnes již nefunkční. Na Úpořském potoce u Broum byly v provozu mlýny dva (Hořejší či jinak Kučerův mlýn a Dolejší či Krausův mlýn, který původně sloužil jako pila). Dalšími byly Otročiněvský mlýn na Habrovém potoce či Dibří mlýn na Dibeřském potoce v blízkosti vsi Trubská. I další vodní díla byla budována v souvislosti s hutnickým provozem. Mimo jezů na Berounce mezi ně patří soustava tří rybníků u Nového Jáchymova. Charakter historické kulturní krajiny je doplněn drobnými objekty kapliček, křížů či božích muk.

Křivoklátsko je však především lesní krajinou s množstvím hodnot spojených s lesy a lesním hospodářstvím. Lesy měly pro místní obyvatele vždy největší hospodářský význam a představovaly hlavní potenciál bohatství pro majitele a zdroj práce a obživy pro usedlíky (uhlířství, dehtařství, výroba potaše).⁶⁰ Samo **rozložené lesů** a bezlesí představuje jistou historickou krajinou strukturu, která je více méně dochovaná z doby utváření fürstenberských dvorů během 18. a 19. století. Tehdy tamní lesy opakovaně postihly velké polomy. Panství se poté rozhodlo lesní porosty na některých místech polomů již neobnovovat a půdu ponechat pro zemědělské využití. Analýzou mapových podkladů z první poloviny 19. století bylo zjištěno, že z cca 52,6 km² lesních ploch na archivních mapách došlo k nepatrnému úbytku na 50 km². Ke změně stavu porostu došlo na cca 7 km², což je k celkové výměře lesů nevýrazná změna. Navzdory modelaci lesních okrajů a změnám ve výměrách lze konstatovat, že základní struktura lesních a nelesních ploch neprošla zásadními změnami, tj. celkový charakter krajiny více než dvě stě let zachován.⁶¹

Zachovalo se zde několik segmentů porostů, které nesou znaky **starobyklých pařezin** a některé z nich lze označit jako „významné lokality“ starobyklých pařezin. Neznačená sice, že všechny lesní porosty jsou přirozené nebo blízké přirozeným, ale značná část jejich plochy, zejména v hospodářsky obtížném terénu, jejich přirozené povaze odpovídá nebo se jí blíží.⁶² V historických písemnostech se na Křivoklátsku první stopy nízkých lesů se objevují již v 13. a 14. století. Absence umělé obnovy lesa a zvyšování pařezové výmladnosti přispívalo k změnám přirozené druhové skladby křivoklátských lesů. Dřeviny, které měly vyšší pařezovou výmladnost, se více prosazovaly a naopak. Převážná část výmladkových lesů byla v minulosti a je i dnes dubových. Jsou dochovaným prvkem reliktní krajiny, přičemž připomínají období, kdy lesy poskytovaly ve formě dřevěného uhlí energii, nezbytnou k provozu skláren a hutí. Zapsaly

⁵⁹ Plán péče o CHKO Křivoklátsko (2016)

⁶⁰ Kolbek, J. (2011)

⁶¹ Adamovičová, L. (2019), Kouřimová, L. (2016)

⁶² Kolbek, J. (2011)

se tak hluboko do historie křivoklátských lesů, i do osudu lidí, kteří v těchto lesích našli práci a obživu.⁶³ S lesním hospodářstvím souvisí i pálení dřevěného uhlí. Ačkoli historie zpracování dřeva v milířích na Křivoklátsku sahá přibližně do 10. století, skutečný rozmach milířů nastal v období mezi 17. a počátkem 19. století v souvislosti s potřebou dřevěného uhlí v místních hutích. V té době se počet **milířových plošin** pohyboval v řádu několika set.⁶⁴

Vazbu na lesní hospodářství má také obec **Karlova Ves**. Z pohledu vzniku a pravidelné urbanistické struktury se jedná o jednu z nejzajímavějších obcí v řešeném území. Dvojřadá silnicovka byla založena Karlem Egonem II. (1796-1854) v roce 1828 z potřeby zajistit množství pracovníků pro těžbu dřeva v lesích, jeho plavení Úpořem a k vybudování potřebných k tomu nádrží a jiných vodních staveb.⁶⁵ Proto ji mohly obývat pouze osoby, které byly ochotny pracovat jako nádeníci v lese nebo na polích. Vrchnostenský lesní úřad vyčlenil pro výstavbu jednotlivých domků 26 čtverečných sáhů pro zastavitelnou plochu a 30 čtverečných sáhů pro zřízení zahrad. Plány domů a situační zaměření vesnice prováděl knížecí inženýr Gintl. Všechny domy musely být seřazené pod knížecí cihelnou, po obou stranách cesty, s okny světnice obrácenými k cestě. Domy zhotovené z kamene a kryté taškami měly být vybaveny jednou světnicí, jedním kvelbem, jednou klenutou kuchyní, jedním neklenutým chlévem a jedním výstupkem.⁶⁶

V lese západně od obce Karlova Ves se nachází lovecká chata **Emilovna** (Emilova bouda), kterou nechal postavit v roce 1863 princ Emil z Fürstenbegka. Základní sídelní strukturu doplňuje množství samot v podobě **hájoven** a **mysliven** (Jelenec, Lísa, Jezírka, Pustá Seč, Kolouch, Varta, U Buku, Kolna ad.). V severní části otevřeného prostoru Karlova Dvora se nachází uprostřed krajinářského parku novogotický zámček **Leontýn**, nazvaný podle kněžny Leontýny z Fürstenbergu, stojící na místě klasicistního loveckého lesního zámčku z počátku 19. století postaveného uprostřed dvora Obora z roku 1785. Jeho název byl odvozen od přilehlé jelení obory z 16. století, po které nejsou v krajině žádné pozůstatky.⁶⁷ Karel Hieke (1984) uvádí, že nejvýznamnější dřeviny v parku se nacházejí převážně v těsné blízkosti zámku. Jedná se například o *Fagus sylvatica* 'Atropunicea', *Liriodendron tulipifera*, *Castanea sativa* a další.⁶⁸ Jedinou památkou z první poloviny 19. století je **lesní hřbitov** u Nového Jáchymova při silnici k Červenému kříži ve svahu severně od obce nad Habrovým potokem, na kterém je otisknuta hutnická historie obce v podobě neogotických litinových náhrobků z Fürstenberské huti.

Křivoklátsko tedy patří k mimořádně cenným krajinám, kde se objevují jak přírodní, tak historické hodnoty. Vedle hodnot krajiny lesní zde nacházíme celou řadu dalších historických krajinných struktur a cenných objektů fürstenberského panství, pro které byla část Křivoklátska severně od Křivoklátska navržena za krajinnou památkovou zónu.⁶⁹

⁶³ Pecha, M. (2015)

⁶⁴ Žák, K. – Majer, M. – Hůla, P – Cílek, V. (2016)

⁶⁵ Nechleba, A. (1928)

⁶⁶ Škabrada, J. (1999), Kos, J. (1979)

⁶⁷ Žák, K. – Majer, M. – Hůla, P – Cílek, V. (2016)

⁶⁸ Hieke, K. (1984)

⁶⁹ Pešta, J. (2001)

Z výše uvedeného nástinu proměn a hodnot modelového území je zřejmé, že se zde nachází i cenné znaky jiných typů a podtypů historické kulturní krajiny. Na základě identifikace a vyhodnocení soustředěnosti a cennosti znaků byly v lesní krajině křivoklátského panství vymezeny ještě dvě menší typologické, které jsou zřetelné. Je to logické, neboť jednotka historické kulturní krajiny postihuje pouze určitou vývojovou složku krajiny v rámci daného typu/podtypu. Na určitém území jsou proto často zastoupeny jednotky různých typů a podtypů, což se obvykle projevuje jejich překrýváním a prolínáním.

V okolí dvora Karlov byla vymezena typologická jednotka typu 1: Krajina určená specifickým typem osídlení a formou organizace zemědělské půdy, podtypu 1.3: **Krajina vrchnostenských sídel a dvorů**. Dle znění metodiky **Typologie historické kulturní krajiny České republiky** (2019) je to krajina jako zázemí vrchnostenského sídla (zámku, kláštera), spojeného s hospodářskými dvory a dalšími stavbami sloužícími k hospodaření vrchnosti. Jedná se o členění převážně dominikálních pozemků, často doprovázené alejemi, obvykle s kombinací různých druhů rostlinné a živočišné výroby, chov koní. Charakteristickým znakem jsou velké scelené pozemky, které se do kolektivizace ostře odlišovaly od pozemkově rozdrobené rustikální zemědělské půdy. Tento podtyp historické kulturní krajiny je třeba primárně sledovat v rámci někdejších patrimoniálních jednotek (panství, statků). Míra zastoupení a koncentrace dominikální půdy se liší. Dominikál obvykle představuje pouze část zemědělské půdy (plužiny) daného katastru. Hospodářské dvory tedy v rámci panství nejčastěji tvoří více či méně koncentrovanou množinu jednotlivých území, vyskytují se však i případy, kdy pozemková držba jednotlivých dvorů navazuje a vytváří tak rozsáhlejší území. Zvláště v těchto případech lze zaznamenat i snahu o geometrickou kompozici krajinné osnovy, byť není většinou motivována ideově, ale funkčně (hospodářsky).

Znaky podtypu historické kulturní krajiny jsou:

- Vrchnostenské sídlo (hrad, zámek, klášter s pozemkovou držbou).
- Hospodářské dvory, ovčiny a další typy hospodářských staveb (vrchnostenské sýpky, zpracovatelské provozy).
- Zachovalé části kulturní krajiny prostorově odrážející dobovou lokalizaci, velikost a půdorysné uspořádání bývalých dominikálních, rustikálních a obecních pozemků na území katastru.
- Scelená dominikální plužina a její vliv na krajinnou mozaiku a uspořádání gradientu hospodářského využívání krajiny.
- Systém cest, alejí, stromořadí, náhonů, vodních kanálů, protipovodňových a dalších melioračních a hospodářských opatření v krajině.
- Areál vrchnostenského dvora (případně více dvorů) – budovy uspořádané zpravidla do tří nebo čtyřstranného dvora, obvykle nápadně a dekorativně řešená hlavní brána dvora.
- Aleje vedoucí k hlavnímu vstupu dvora, případně rozdělující krajinu popluží na organizační celky nebo propojující více dvorů navzájem nebo dvůr se zámeckým areálem.

- Specifické hospodářské areály – rybníky s doprovodnou, někdy i parkově řešenou vegetací a stavbami, v případě chovu koní např. výběhy pro koně nebo letní jízďárny, bažantnice a obory apod.
- Drobné sakrální objekty s vegetačním doprovodem, hraniční a orientační body a linie.

Obr. 2: Krajina vrchnostenských sídel a dvorů s dvorem Karlov členěná systémem alejí je obklopena křivoklátskými lesy a tvoří pro Křivoklátsko typickou zemědělskou enklávu uvnitř lesní krajiny královského hvozdu. (Foto: ČVUT, 2019)

Dnes již v krajině méně výrazný, ovšem z historického hlediska významný fenomén vývoje zdejší krajiny představuje těžba v okolí Krušné hory, která ovšem zásadně ovlivnila vývoj zdejších sídel a krajiny. Řada fragmentů (reliktů) hlubinné těžby a navazujícího průmyslu je dodnes přítomna v okolí Krušné hory. Proto zde byla vymezena překryvná typologická jednotka Typu 8: Industriální krajina, Podtypu 8.1: **Krajina hlubinné těžby**. Dle znění metodiky **Typologie historické kulturní krajiny České republiky** (2019) je to krajina, která zahrnuje areály hlubinné a přípovrchové těžby a zpracování nerostných surovin. Nejčastěji jde o hornické krajiny metalických rud či hlubinné těžby černého uhlí. Zejména drahé kovy byly vždy vyhledávanou komoditou, jejíž těžba se i na našem území intenzivně rozvíjela od nejstarších dob. Takové preindustriální (proto-industriální) montánní krajiny jsou tedy vůbec nejstaršími krajinami formovanými činnostmi průmyslového (těžebního) charakteru, a to několik století před nástupem průmyslové revoluce (industrializace). Daleko větší rozsah představovala těžba černého (kamenného) uhlí, které bylo jako důležitá surovina rozpoznáno relativně pozdě. Rozvoj a nárůst těžby černého uhlí přineslo jeho využití nejen jako suroviny, ale především jako paliva v důsledku zavádění

parních strojů, jejichž využití v dopravě, průmyslu i výrobě energie podmínilo nástup průmyslové revoluce. Předchozí individuální dobývání uhlí mělo zcela zanedbatelný význam. Skutečná těžba černého uhlí se tak rozvinula až v průběhu 19. století, a to již výhradně průmyslovými metodami. V českých zemích jsou dochované i méně známé zajímavé podzemní lomy pro získávání písku nebo kaolínu. Těžební krajiny předindustriální se od krajin industriálních liší zejména rozsahem dopadů na obraz původní krajiny, přičemž ty předindustriální přetrvaly téměř výhradně jen v reliktní podobě. Je to důsledkem vyčerpání ložisek nebo i následným převrstvením území jinými funkcemi, včetně obytných (Kutná Hora). Rozdíl byl i v rozsahu a škále doprovodných zpracovatelských provozů, vázaných přirozeně i na surovinu, která se těžila, dále souvisejících administrativních a obytných objektů (ve starší historii zcela klíčové pro lepší dostupnost pracovní síly). Industriální etapa hlubinné těžby uhlí je prakticky vždy spojena s efektivním využitím suroviny přímo na místě (v blízkosti) těžby: koksovny, hutě, tepelné elektrárny, ale i průmysl jiných odvětví.

Obr. 3: Krajina hlubinné těžby na Krušné hoře a v jejím okolí. (Foto: Adamovičová, 2018)

Znaky podtypu historické kulturní krajiny jsou:

- Terénní reliкty povrchové a přípovrchové těžby, povrchové projevy hlubinné těžby a terénní reliкty zpracování surovin: haldy, jámy (šachty) a štoly, pinková pole a tahy, propadliny (z doby těžby i druhotně vzniklé), rýžoviště, povrchové dobývky apod.

- Vodohospodářský systém (zejména u starších etap) – přívodní a odvodní kanály, zásobní nádrže, usazovací (odkalovací) nádrže.
- Důlní areály s objekty těžby a zpracování surovin – těžní věže, portály štol, šachetní/jámové budovy, strojovny, pomocné a úpravnické objekty apod.
- Odvaly a výsypky (haldy) vytěžené hlušiny.
- Návazné průmyslové areály využívající vytěžené suroviny: koksovny, elektrárny, teplárny a zejména hutě (železářny a ocelárny).
- Související liniová infrastruktura, zejména dopravní, u mladších etap železniční doprava (železnice, seřaďovací nádraží, vlečky) i transfer nadzemní (lanové dráhy, transportéry); vedení elektrické energie, produktovody a odvětrávací a chladicí zařízení.
- Související obytné okrsky: od historických hornických (horních) měst, přes novověké hornické kolonie až k funkčně plně vybaveným urbánním celkům.

II. Popis metod zpracování

Metodika práce na specializované mapě vychází ze schváleného postupu řešení projektu a naplňuje metodiku II. etapy „Identifikace a dokumentace památkově hodnotných segmentů, struktur a prvků vybraných částí historických kulturních krajín.“

V první řadě došlo k výběru a pracovnímu vymezení modelového území, které by naplňovalo kategorii lesní krajiny. Bývalé křivoklátské panství (dnes z velké části CHKO Křivoklátsko), které je z velké části typickým příkladem převážně lesní krajiny, je mimořádně rozsáhlé, tudíž bylo nereálné a z hlediska cíle výzkumu irelevantní hodnotit je celé. Proto byly jako **řešené území** zvoleny čtyři mapové výřezy centrální části Křivoklátska (12-32-09, 12-32-10, 12-32-14, 12-32-15). Následně byla provedena podrobná vědecká rešerše odborné literatury a vybraných, zejména mapových pramenů. Excerptovány byly rovněž veřejně dostupné databáze, především seznam nemovitých kulturních památek a národních kulturních památek. Informace získané z rešerše a pramenů byly převzaty do pracovní databáze znaků historické kulturní krajiny. Dalším krokem byla tvorba pracovní mapy jakožto podkladu pro terénní průzkum. Následoval terénní průzkum, při němž byla pořízena identifikace a podrobná dokumentace památkově hodnotných částí a struktur (znaků) historické kulturní krajiny modelového území. Rovněž byl ověřován, zpřesňován a doplňován obsah pracovní mapy, aby došlo k podchycení potenciálního předmětu ochrany v modelovém území. Na podkladě důkladné vědecké rešerše a terénního průzkumu bylo přistoupeno k tvorbě výsledné specializované mapy s odborným obsahem. Mapa byla vytvořena v prostředí programu ArcGIS zanesením výsledků rešerší doplněných o informace z terénního průzkumu na podkladovou vrstvu ZABAGED® 1:10 000 a DMR5G od ČÚZK. Výše uvedený postup se ukázal jako nosný pro identifikaci typologických jednotek a jejich znaků v rámci připravované metodiky identifikace typologických jednotek historické kulturní krajiny ČR.

V rámci modelového území byly na základě analýzy znaků historické kulturní krajiny a jejich soustředěnosti (viz výše) identifikovány kromě typu krajiny 3: Krajina určená dominantní formou hospodářského využití, podtypem: 3.1: **Lesní krajina** – která zcela převažuje a hranice této typologické jednotky pokračují i mimo řešené území – další dvě menší typologické jednotky kulturní krajiny, a to v okolí Karlova typ 1: Krajina určená specifickým typem osídlení a formou organizace zemědělské půdy, podtyp 1.3: **Krajina vrchnostenských sídel a dvorů**, a v okolí Krušné hory a Nového Jáchymova typ 8: Industriální krajina, podtyp 8.1: **Krajina hlubinné těžby**. Jejich vymezení vychází ze zásad uvedených v připravované a ověřované metodice. Jednotka historické kulturní krajiny je vymezena rozsahem území, ve kterém se znaky koncentrují a významně se projevují prostorové souvislosti znaků a jejich vzájemných vztahů. Jedná se o plochu, která zahrnuje jednotlivé znaky a umožňuje prezentaci a vyznění kulturně historické hodnoty dané jednotky jako celku. Vzhledem k tomu, že jednotlivé znaky jsou propojeny se svým okolím a mezi sebou navzájem zejména vizuálními a funkčními vazbami, event. kompozičními vztahy, hraje vhodné vymezení rozsahu jednotky významnou roli. O jejím rozsahu se rozhoduje jak ve vazbě na charakter určitého typu/podtypu, tak se zřetelem na povahu konkrétního území. Hranice jednotky je vedena po pohledových horizontech, které nejlépe odpovídají potřebě zachování vizuálních souvislostí v území, po hranicích lesa, v případě rovinatého území po přirozených vizuálních předělech (např. vegetační doprovody kolem komunikace nebo vodního toku).

Definice sledovaných znaků

Jednotku historické kulturní krajiny definují hmotné i nehmotné znaky. Jejich definice jsou uvedeny v tabulce a konkretizují tak v rámci modelového území obecné znaky typu historické kulturní krajiny.

Tab. 1: Znaky identifikované v mapě

znak	Definice znaku
dvůr	Komplex budov, které sloužily hospodářským účelům. Hospodářské dvory byly vlastněny vrchností. V řešeném území jde především o barokní dvůr Karlov , který souvisí s typologickou jednotkou Krajiny vrchnostenských sídel a dvorů.
zámek	Budova či komplex budov, které sloužily k reprezentaci a ubytování významných osob. V modelovém území se jedná o bývalý lovecký zámek Leontýn , který byl spojen s typologickou jednotkou lesní krajiny.
kaple	Menší stavba, ve které nebo u které mohou být konány bohoslužby. V modelovém území jsou zaznamenány kaple, které mají vazbu k bývalému loveckému zámečku Leontýn, jež je spojen s typologickou jednotkou lesní krajiny.
kostel	Budova sloužící ke konání náboženských obřadů, v daném kontextu katolických mší. V modelovém území jsou zaznamenány kostely v Hudlicích a v Kublově, neboť jsou významnými dominantami krajiny, byť nemají přímou vazbu na vymezené typologické jednotky krajiny. Kostel na Velízi se nachází v lesní krajině.

hájovna, myslivna	Objekty sloužící k ubytování zaměstnanců v panských lesích (myslivny, hájovny, fořtovny, lesovny). Na území Křivoklátska se dochovaly desítky takových objektů, které jsou spoluvytvářejícím znakem typologické jednotky lesní krajiny
hřbitov	Pietní místo, kde se pohřbívají mrtví lidé respektive ostatky jejich těl. V modelovém území se jedná především o lesní hřbitovy, přičemž lesní hřbitov u Nového Jáchymova je památkově chráněný. Jedná se o znak spoluvytvářející typologickou jednotku.
ostatní	V modelovém území se jedná o různé objekty spojené s těžbou (důl, štola, úřední dům) na Krušné hoře.
socha, pomník, památník	Drobný objekt v krajině nebo sídle, který je připomenutím významné události či osoby. V modelovém území je vyznačen pouze kolomazný kámen u Nového Jáchymova, neboť je spjat s lesním hospodářstvím a lesními řemesly. Odkazy na ně jsou podstatnými znaky pro vymezení podtypu lesní krajiny.
hradiště	Archeologicky dochované pozůstatky osídlení nebo pohřbívání z doby pravěku až raného novověku. V modelovém území je označeno hradiště na Velízi, které bezprostředně nesouvisí s vymezením typologické jednotky lesní krajiny, ale patří k cenným znakům uvnitř vymezené jednotky.
pozůstatky těžby	Pozůstatky po dolování na Krušné hoře jsou patrné v podobě náspů či propadlin. Jsou vymezeny v jednotné ploše omezující území s jejich nejvyšší koncentrací. Souvisí s typologickou jednotkou Krajina hlubinné těžby.
památný strom	Mimořádně významné stromy, jejich skupiny a stromořadí, které byly za památné vyhlášeny dle zákona o ochraně přírody a krajiny.
významná alej	Stromořadí je umělá výsadba řady stromů, obvykle v pravidelných rozestupech. Zpravidla tvoří doprovod komunikace, vodoteče, přírodního či umělého kanálu, zvýrazňuje hranice pozemku nebo zemědělské kultury. V modelovém území souvisí především s typologickou jednotkou Krajiny vrchnostenských sídel a dvorů. Aleje se však objevují i lesní krajině. Výslovně byla vyznačena významná stromořadí identifikovaná v rámci projektu projektu NAKI MK-DF12P01OVV050 „Význačné aleje české krajiny“ (VÚKOZ v.v.i., Průhonice, 2012-2015).
dochovaný historický rybník	Vodohospodářská stavba - vodní dílo typu umělé vodní nádrže. Souvisí jak s typologickou jednotkou Krajiny vrchnostenských sídel a dvorů, tak s typologickou jednotkou Krajina hlubinné těžby (rybníky u Nového Jáchymova)
historické centrum sídla	Rozsah zástavby historických sídel v porovnání oproti referenčnímu období poloviny 19. století. V modelovém území souvisí jak s typologickou jednotkou Krajiny vrchnostenských sídel a dvorů (Karlovy), tak s typologickou jednotkou Lesní krajiny (Karlova Ves)
remíz	Dřevinný porost v nezalesněné krajině, háj. V modelovém území souvisí především s typologickou jednotkou Krajiny vrchnostenských sídel a dvorů v okolí Karlova.
parkově upravená plocha	V modelovém území se jedná o park v okolí bývalého loveckého zámku Leontýn, který je spojen s typologickou jednotkou lesní krajiny.

zaniklá lesní plocha	Zaniklá lesní plocha oproti referenčnímu období poloviny 19. století. Vrstva vznikla komparací mapových podkladů z první poloviny 19. století (zejména II. vojenské mapování) se současnými mapovými podklady podobné podrobnosti. Souvisí s podtypem Lesní krajina.
nová lesní plocha	Nová lesní plocha oproti referenčnímu období poloviny 19. století. Vrstva vznikla komparací mapových podkladů z první poloviny 19. století (zejména II. vojenské mapování) se současnými mapovými podklady podobné podrobnosti. Souvisí s podtypem Lesní krajina.
výmladkový les	Starobylé výmladkové lesy jsou lesní porosty výmladkového původu s dlouhodobým kontinuálním vývojem a zachovanými typickými přírodními a historickými prvky starých pařezin. Souvisí s podtypem Lesní krajina.

Literatura

- ADAMOVIČOVÁ, L. (2019): *Kulturní hodnoty lesní krajiny na části území CHKO Křivoklátsko*. Diplomová práce FSV ČVUT, Praha.
- BUBEN, Milan M. (2016). *Encyklopedie řádů, kongregací a řeholních společenství katolické církve v českých zemích IV/1*. Praha: Libri. ISBN 978-80-7277-545-3.
- BUČEK, A. – ČERNUŠÁKOVÁ, L. – FRIEDL, M. (2013a). *Staré stezky a starobylé výmladkové lesy ve starosídelní krajině*. In: KIRCHNER, K. – MARTÍNEK, J. [eds.]: *Staré stezky v geografii a archeologii VIII*. Brno: Ústav geoniky AV ČR. 5–10. ISBN 978-80-86407-40-1.
- BUČEK, A. – ČERNUŠÁKOVÁ, L. – FRIEDL, M. (2013b): *Typické prvky starobylých výmladkových lesů*. In: KIRCHNER, K. – MARTÍNEK, J. [eds.]: *Staré stezky v geografii a archeologii VIII*. Brno: Ústav geoniky AV ČR. s. 11–22. ISBN 978-80-86407-40-1.
- BUČEK, A. et al. (2015): *Starobylé výmladkové lesy jako součást paměti krajiny*. In: ŠŤASTNÁ, M. – VAISHAR, A. [eds.]: *Mentální obraz českých vesnic – vzpomínky na krajinu*. Brno: Mendelova univerzita, s. 6. ISBN 978-80-7509-347-9.
- BUČEK, A. – ČERNUŠÁKOVÁ, L. – FRIEDL, M. (2017): *Starobylé pařeziny jako historická struktura krajiny*. In: *Kulturní detail v krajině, historické struktury krajiny*. Kroměříž: NPÚ ÚOP Kroměříž, s. 65–75. ISBN 978-80-87231-50-0.
- CULEK, M. – GRULICH, V. – LAŠTŮVKA, Z. – DIVÍŠEK, J. (2013): *Biogeografické regiony České republiky*. Brno: Masarykova univerzita. ISBN 978-80-210-6693-9.
- CROY, J. (2007): *Zámek Lány: 600 let historie*. Praha: Správa Pražského hradu. ISBN 978-80-7381-093-1.
- ČENĚK, M. et al. (2006). *Lidé, krajina a zemědělství*. Praha: Profi Press. ISBN 80-86726-21-5
- DEMEK, J. – MACKOVČIN, P. [eds.] (2006): *Hory a nížiny. Zeměpisný lexikon ČR*. Brno: AOPK ČR. ISBN 80-86064-99-4.
- HÁJEK, T. – BUKAČOVÁ, I. (2006). *Příběh drobných památek: Od nezájmu až k fascinaci*. České Budějovice: Studio JB. ISBN 80-900903-9-7.
- HENDRYCH, J. – LÍČENÍKOVÁ, M. (2010): *Les v zahradním umění*. In: *Kauza les*. Olomouc: Univerzita Palackého, s. 9–34. ISBN 978-80-244-2572-6.
- HIEKE, K. (1984): *České zámecké parky a jejich dřeviny*. Praha: Státní zemědělské nakladatelství.
- KALUSOK, M. (2004): *Zahradní architektura*. Brno: Computer Press. ISBN 80-251-0287-4.

- KLOUDA, L. (2014): *Preventivní hodnocení krajinného rázu území CHKO Křivoklátsko*. Praha: AOPK ČR.
- KOLBEK, J. (2011): *Květena a vegetace Chráněné krajinné oblasti a Biosférické rezervace Křivoklátsko – současný stav poznání botanického výzkumu*. Bohemia centralis 31, Praha: AOPK ČR, s. 147–182. ISBN 978-80-87457-16-0, ISSN 0231-5807.
- KOMÁREK, S. (2012): *Příroda a kultura*. In: STIBRAL, K. et al. [eds.]. Zahrada. Přirozenost a umělost. Praha: Dokořán, s. 23-36, ISBN 978-80-7363-431-5.
- KOUŘÍMOVÁ, L. (2016): *Historické krajinné struktury v okolí Karlovy Vsi*. Bakalářská práce FSV ČVUT, Praha.
- KOS, J. (1979): *Karlova Ves: Kapitoly z její minulosti*. Beroun: MNV Karlova Ves.
- KUČOVÁ, V. (2007): *Historická kulturní krajina v kontextu památek světového dědictví. Zahrada – park – krajina XVII. č. 1/2007*, s. 6–10. ISSN 1211-1678.
- KUPKA, J. (2017): *Kulturní hodnoty lesní krajiny*. In: KUGL, J. [ed.]. *Člověk, stavba a územní plánování 11*. Praha: ČVUT, s. 191-206. ISBN 978-80-01-05655-4. ISSN 2336-7687.
- LIBROVÁ, H. (1988). *Láska ke krajině?* Brno: Blok.
- LOŽEK, V. (2011): *Postavení Křivoklátska v rámci české přírody a krajiny*. Bohemia centralis 31, Praha: AOPK ČR, s. 9–13. ISBN 978-80-87457-16-0, ISSN 0231-5807.
- MALCOVÁ, M. (2019): *Regenerace části komponované fürstenberské krajiny v okolí hospodářského statku Karlov*. Diplomová práce FAPPZ ČZU, Praha.
- MATOUŠEK, V. (2010). *Čechy krásné, Čechy mé. Proměny krajiny Čech v době industriální*. Praha: Krigl. ISBN 978-80-86912-36-3.
- MAXERA, R. (1927): *Pamětní listy z dějin panství Křivoklátského*. rukopis (scan).
- MEZERA, A. et al. (1979). *Tvorba a ochrana krajiny*. Praha: SZN.
- NECHLEBA, A. (1928): Příspěvky k sociologii křivoklátského venkova. Zvláštní otisk Sborníku Československé akademie zemědělské. Praha: ČS akademie zemědělská, s. 111-169.
- NĚMEC, J. – POJER, F. [eds.] (2007): *Krajina v České republice*. Praha: Consult. ISBN 80-903482-3-8.
- PECHA, M. (2015): *Starobylé pařeziny Lesnického parku Křivoklátsko*. Výzkumná zpráva (dep. na Ústavu lesnické botaniky, dendrologie a geobiocenologie). Brno: MENDELU.
- PEŠTA, J. (2001): *KPZ Křivoklátsko (návrh)*. Rukopis (scan). Praha: SPÚ Středních Čech. *Plán péče o CHKO Křivoklátsko na období 2017 – 2026*. Praha: AOPK ČR, 2016.
- SCHAMA, S. (2007). *Krajina a paměť*. Praha: Argo/Dokořán. ISBN 978-80-7203-803-9 (Argo), 978-80-7363-071-3 (Dokořán).
- SLACH, A. et al. (2016): *Starobylé výmladkové lesy*. Brno: Mendelova Univerzita. ISBN 978-80-7509-467-4.
- STANĚK, J (2010): *Topos lesa v literárním hororu*. In: STIBRAL, K. et al. [eds.]. *Kauza les*. Olomouc: Univerzita Palackého, s. 135-152, ISBN 978-80-244-2572-6.
- SVOBODA, P. (1943): *Křivoklátské lesy, dějiny jejich dřevin a porostů*. Praha: Studia Botanica Čechica, vol. VI.
- ŠKABRADA, J. (1999): *Lidové stavby: architektura českého venkova*. Praha: Argo. ISBN 80-7203-082-5.

- TUMA, D. (2014): *Vývoj obornictví v českých zemích*. In: *Vývoj obornictví v českých zemích*. Prameny a studie 53. Praha: NZM, s. 215-233. ISBN 978-80-86874-52-4, ISSN 0860-8483.
- VELEBIL, L. (2019): *Analýza historických krajinných struktur na území vybrané části Křivoklátska*. Diplomová práce FŽP ČZU, Praha.
- VELIČKOVI, M. a P. et al. (2013): *Aleje české a moravské krajiny. Historie a současný význam*. Praha: Dokořán. ISBN 978-80-7363-413-1.
- ŽÁK, K. – MAJER, M. – HŮLA, P – CÍLEK, V. (2016): *Křivoklátsko: příběh královského hvozdu*. Praha: Dokořán. ISBN 978-80-7363-762-0.
- ŽIŽKA, J. (2016): *Hospodářské dvory bývalých panství v Čechách*. Praha: NPÚ. ISBN 978-80-86516-85-1.
- ŽUPANIČ, J. – FIALA, M. – STELLNER, F (2001): *Encyklopedie knížecích rodů zemí koruny české*. Praha: Nakladatelství Aleš Skřivan ml. ISBN 80-86493-00-8.

Mapové podklady

Archiválie Ústředního archivu zeměměřictví a katastru. Císařské povinné otisky stabilního katastru 1:2 880 – Čechy © Český úřad zeměměřický a katastrální

Mapová služba WMS – DMR 5G (Stínovaný model reliéfu) ČÚZK

Mapová služba WMS – Ortofoto ČÚZK

Mapová služba WMS – ZABAGED® ČÚZK

Mapy 1. vojenského mapování - <http://oldmaps.geolab.cz> © 1st Military Survey, Austrian State Archive/Military Archive, Vienna. © Laboratoř geoinformatiky Univerzita J. E. Purkyně – <http://www.geolab.cz>. © Ministerstvo životního prostředí ČR – <http://www.mzp.cz>

Mapy 2. vojenského mapování – <http://oldmaps.geolab.cz> © 2nd Military Survey, Austrian State Archive/Military Archive, Vienna. © Laboratoř geoinformatiky Univerzita J. E. Purkyně – <http://www.geolab.cz>. © Ministerstvo životního prostředí ČR – <http://www.mzp.cz>

Mapy 3. vojenského mapování – <http://oldmaps.geolab.cz> © Mapová sbírka Univerzity Karlovy – <http://www.natur.cuni.cz/mapcol/>

III) Odkaz na příslušnou výzkumnou aktivitu

Výstup byl zpracován v rámci řešení Programu Národní a kulturní identity (NAKI II) Projekt VaV MK ČR DG16P02M034 **Identifikace a prezentace památkového potenciálu historické kulturní krajiny České republiky**. Jedná se o výstup v rámci řešení II. etapy projektu, jejímž cílem je Identifikace a dokumentace památkově hodnotných segmentů, struktur a prvků vybraných částí historické kulturní krajiny.

Tabulkové přílohy

Tab. 2: Databáze identifikovaných znaků historické kulturní krajiny, které definují historickou kulturní krajinu Křivoklátska.

Tab. 3: Seznam vyhlášených kulturních památek a národních kulturních památek v modelovém území historické kulturní krajiny Křivoklátska.

Obrazové přílohy

Obr. 4: Dvůr Karlov uvnitř zemědělské enklávy obklopené lesní krajinou. (Foto: Adamovičová, 2018)

Obr. 5: Karlova Ves – původní osada lesních dělníků uprostřed fürstenberských lesů. (Foto: ČVUT, 2019)

Obr. 6: Velíz – starobylá lokalita na vrcholu zalesněného kopce. (Foto: ČVUT, 2019)

Obr. 7: Kublov. (Foto: ČVUT, 2019)

Obr. 8: Leontýn. (Foto: Kouřimová, 2016)

Obr. 9: Kostely v Hudlově a na Velízu. (Foto: Adamovičová, 2018)

Obr. 10: Hájovna Pustá Seč a myslivna Hudlice. (Foto: Adamovičová, 2018)

Obr. 10: Důl Gabriela a štola Josef – cechovní dům – v Novém Jáchymově. (Foto: Adamovičová, 2018)

Obr. 11: Lesní hřbitov a úřední budova Schichthausu v Novém Jáchymově. (Foto: Adamovičová, 2018)

Obr. 12: Kolonie hornických domů v Otročiněvsi a Kolomazný kámen u N. Jáchymova (Foto: Adamovičová, 2018)

Obr. 13 (následující strana): Křivoklátské lesy (Foto: Adamovičová, 2018)

